

STOLPERSTEINE: PETITS MONUMENTS PER A LA DIGNIFICACIÓ DELS MATARONINS ASSASSINATS I/O HUMILIATS PEL NAZISME

Bernat Aranyó i Gemma Soriano Martínez

INTRODUCCIÓ

Aquesta comunicació pretén dignificar els mataronins assassinats i/o humiliats pel nazisme. Basant-nos en: el llibre de l'escriptora Montserrat Roig *Els catalans als camps nazis*, en l'article d'Agustí Barrera; *Els mataronins exterminats als camps nazis*, en el Registre Civil de Mataró –on hem consultat les partides de naixement–, en el Ministère des Anciens Combattants et Victimes de Guerre –notificacions de defunció–, en l'Arxiu Comarcal del Maresme –on hem consultat el padró/cens municipal i el llistat de les diverses lleves–, en el Portal de Archivos Españoles (PARES) –Buscador de Españoles deportados a Campos de Concentración– i en el cercador de Españoles fallecidos en los campos de concentració nazis, del Ministeri de Justícia i finalment, amb la documentació i entrevistes d'alguns dels familiars, on hem trobat els 14 mataronins assassinats o empresonats en camps d'extermini alemanys. D'ells, vuit van morir a Gusen (Àustria) i dos al camp de Mauthausen, situat a 5km. Cal esmentar, que aquells presos malalts o amb símptomes de malalties, eren ingressats al Castell de Hartheim, per tal de no contagiar a la resta de presoners, on posteriorment eren assassinats.

La majoria ja eren presoners des de 1940-1941. Molts d'ells varen ser considerats apàtrides i portaren el triangle blau que els identificava com a tal. Cap govern, ni l'espanyol ni l'alemany, es va responsabilitzar del seu destí. Gràcies a altres fonts, hem sabut de més mataronins humiliats pel nazisme, com fou el cas de Joan Peiró i el seu gendre Niabel Belis, que fou alliberat. Uns altres mataronins alliberats foren Pedro Guillaume i Josep Guasch. D'aquest últim no s'ha pogut esbrinar el seu destí final.

Per dignificar-los, hem volgut donar a conèixer la seva història -dels que hem pogut trobar familiars i documentació- i el seu habitatge on nasqueren o visqueren, per a sol·licitar al Memorial Democràtic que hi col·loqui al davant un *stolpersteine*, un petit monument perquè el seu record perduri per sempre a la nostra ciutat.

EL PROJECTE DE LES STOLPERSTEINE

Les stolpersteine («pedres amb les que ensopegues») són llambordes quadrades de 10cm x 10cm fetes de formigó i cobertes d'una fulla de llautó, on es graven les dades de persones empresonades, deportades i assassinades. Es

col·loquen al paviment de davant dels edificis o llocs on les víctimes van viure o treballar en llibertat abans de l'empresonament o la deportació. Cada llamborda és única i precisament es realitza de manera artesanal i personificada, com a gest de respecte i humanitat¹. L'encarregat de confeccionar aquestes plaques commemoratives, ve de les mans de l'artista alemany Gunter Demnig. Aquestes plaques tenen per objectiu remoure i conscienciar a la població, del que va suposar el règim feixista i perquè les víctimes, no caiguin en l'oblit. L'objectiu de l'artista és fer aturar i interpel·lar als vianants per tal de fer memòria sobre aquella persona en concret a qui es dedica aquella placa: Com es deia? Quan va néixer? Quan va morir? On vivia? On i quan fou deportada? El memorial en forma de plaques disperses esteses per tot el continent que ha esdevingut la suma dels Stolpersteine, ens permet adonar-nos de la magnitud de la tragèdia².

Actualment existeixen més de 50.000 stolpersteine a més de 21 països a tot Europa. A l'estat espanyol, el poble de Navàs (Barcelona) fou pioner en col·locar stolpersteine, l'any 2015. Aquest projecte però, està molt estès a Alemanya, i en especial a Berlín. A Catalunya, en podem trobar a altres poblacions com: Manresa, Igualada, Castellar del Vallès i properament a diversos municipis de la Segarra, Olesa de Montserrat, Els Guiaments, Girona, Sabadell i Granollers. A la nostra ciutat, Mataró, la idea sorgí del Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró, que després la traslladà a la Comissió Ciutadana Joan Peiró. L'estudi, anàlisi i investigació ha anat a càrrec de Gemma Soriano i Bernat Aranyó. La proposta ja ha estat aprovada per l'Ajuntament de Mataró i el Memorial Democràtic.

LLISTAT DELS 14 MATARONINS ASSASSINATS O HUMILIATS PEL NAZISME

Es calcula, que aproximadament 9.446 republicans espanyols van ser deportats a camps de concentració nazis, dels quals la gran majoria van ésser destinats al camp de Mauthausen. Altres camps amb presència d'exiliats foren els de Gusen, Dachau, Buchenwald, Sachsenhausen, Bergen-Belsen i el de Ravensbrück (on hi enviaven les dones)³. El total d'espanyols assassinats a camps nazis, registrats i difosos pel Ministeri de Justícia d'Espanya, és de 4.440 persones. Del llistat que hem pogut investigar, 10 mataronins foren assassinats a camps nazis, Joan Peiró que fou afusellat a Paterna, 2 foren alliberats i finalment Josep Guasch, del qual no disposem d'informació respecte del seu destí final.

Després de la sagnant i brutal Guerra Civil que succeí a casa nostra, comportà seguidament a un llarg, difícil i fatigant exili. Molts d'aquests mataronins, de seguida foren internats en camps de concentració de refugiats a França (Argelers de la Marenda, Sant Cebrià de Rosselló, El Barcarès, Agde...), i posteriorment foren incorporats, traslladats i dispersats arreu del país per una munió de Companyies de Treballadors Estrangers. Amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial i l'ocupació alemanya del país veí, tot plegat es va precipitar i finalment van esdevenir carn de deportació política. Aleshores el seu itinerari va seguir una

veritable cartografia de l'horror, la que va gestar i executar de forma sistemàtica, cruel i inhumana, l'Alemanya nazi, amb la connivència del règim feixista de Franco i Ramón Serrano Suñer (primer Ministre de la Governació i després, d'Afers Exteriors), i que va comportar la mort de milers i milers de republicans exiliats⁴. En aquest estudi, mirem d'explicar i narrar les peripècies, horrors i patiments, que van haver de viure aquests 14 mataronins, i les seves respectives famílies. Anys de repressió, silenci i moltes pors, que volem transformar en record, memòria i dignitat.

Mitjançant aquesta investigació i el procés que estem seguint per col·locar a la nostra ciutat les *stolpersteine*, pretenem dignificar i recordar la figura de tots aquests mataronins, amb l'objectiu que mai restin en l'oblit. Unes persones, que lluitaren per uns ideals ben fermes: la llibertat, la igualtat i la justícia social. Aquestes idees van ser perseguides pels règims feixistes de Franco i Hitler, els quals els condemnaren a mort, pel simple fet de pensar i lluitar per uns principis. Així doncs, aquest petit treball va dedicat a tots ells i en especial, a les seves respectives famílies.

AQUÍ VISQUÉ
C/ SANT JOSEP ORIOL, Núm. 5
RAMON ANIENTO CARMEN
NASCUT 19/12/1904
DEPORTAT 27/01/1941
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 22/10/1941
GUSEN

RAMON ANIENTO, mataroní, nascut el desembre de 1904, de professió Guàrdia Urbà, s'exilià a França on va ser capturat⁵ i posteriorment assassinat, al camp de Gusen -situat a cinc quilòmetres de Mauthausen - Àustria, el 22 d'octubre de 1941⁶. A Gusen els nazis hi traslladaven els presoners que estaven malalts o impedits per treballar.

Va entrar a l'Stallag XI-B (Fallingbostel, al nord d'Alemanya) amb el número de pres: 87671. El 27 de gener del 1941 fou traslladat al Camp d'Extermini de Mauthausen amb el número: 5814⁷, on restarà empresonat 9 mesos fins a ser assassinat, el 22 d'octubre del 1941.

AQUÍ VISQUÉ
C/ CAMÍ FONDO, Núm. 3
JOSEP DURAN MARTORI
NASCUT 26/09/1901
DEPORTAT 13/12/1940
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 10/01/1942
GUSEN

JOSEP DURAN, mataroní nascut l'any 1901 i assassinat al camp de Gusen, el 10 de gener de 1942. Cal dir que la majoria dels deportats catalans als camps nazis havien estat detinguts el 1940, en ésser ocupada França per l'exèrcit alemany⁸. De professió barber, es traslladà a viure al carrer Hospital número 23. Fou cridat a la lleva de l'any 1936, a l'edat de 35 anys, on desenvolupà la funció de caporal de la secció d'artilleria de l'Exèrcit Republicà⁹.

Fou portat presoner a l'Stallag V-D d'Estrasburg -en desconeixem la data aproximada- amb el número de pres 2541, fins que va ser traslladat el 13 de desembre del 1940 a Mauthausen, amb el número de pres 4755¹⁰.

AQUÍ VISQUÉ
C/ DEL TORRENT, Núm. 9
JOSEP FERRER COLL
NASCUT 19/03/1900
DEPORTAT 24/08/1940
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 18/02/1942
GUSEN

Un episodi excepcional el constitueix el tren que sortí d'Angulema el 20 d'agost del 1940, i que arribà a Mauthausen el 24 d'agost del 1940. Aquest tren conegut com amb el nom de «*El Convoy del los 927*», va esdevenir el primer tren de presoners civils que partí d'Europa Occidental a un camp d'extermini nazi. Un viatge de quatre dies, en un tren de mercaderies, sense ventilació, adequació i sense cap aturada. Un recorregut en unes condicions molt precàries i insalubres¹¹.

Els components no eren presoners de guerra sinó famílies completes de refugiats espanyols: homes, dones, nens i gent gran. Dels 927 components d'aquest grup, 430 van ser internats en el camp de Mauthausen (dels quals, 357 foren assassinats); la resta van ser lliurats a les autoritats franquistes a la frontera d'Irun¹². Per les dates que tenim documentades, ens consta que **Josep Ferrer** fou un dels presoners que anà en aquest tren, ja que primer va ser empresonat a Angulema i posteriorment ingressà el camp de Mauthausen –el mateix dia que arribà el tren, el 24/08/1940– amb el número de presoner: 3974. **JOSEP FERRER** fou un dels 357 refugiats espanyols assassinats a Mauthausen, el 19 de desembre del 1941.

AQUÍ VISQUÉ
C/CAMÍ RAL-LA HABANA, Núm.45
JOSEP HERRERA ALTIMIRA
NASCUT 22/04/1903
DEPORTAT 25/01/1941
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 14/11/1941
GUSEN

Empresonat a l'Stalag XII-D situat a Trier, Alemanya, a la vora del riu Mosel·la i a 9km de Luxemburg, amb el número de pres: 55848. **JOSEP HERRERA** serà deportat a Mauthausen, el 25 de gener del 1941, amb el número de pres: 5085¹³. Assassinat amb 38 anys a Gusen.

AQUÍ VISQUÉ
C/PORTAL DE VALLDEIX, Núm.33
JOSEP JULIÀ MENDOZA
NASCUT 19/10/1910
DEPORTAT 07/04/1941
MAUHAUSEN
ASSASSINAT 23/06/1942
MAUTHAUSEN

JOSEP JULIÀ, fou empresonat a l'Stalag XVII-A (Kaisersteinbruch, Àustria) amb el número de pres 80206. Deportat el 7 d'abril de 1941 a Mauthausen, amb el número de pres 4716 i assassinat el juny del 1942, a l'edat de 32 anys.

AQUÍ VISQUÉ
C/ DEL TORRENT, Núm. 66
JOAQUIM MIR BRUGADA
NASCUT 06/08/1906
DEPORTAT 24/08/1940
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 25/09/1941
Castell de Hartheim (GUSEN)

JOAQUIM MIR es casà amb Pepita Llopis i Cuenca l'abril de 1935. Un familiar seu, –Francesc Cortés– afirma que participà a la Batalla de l'Ebre, i un cop acabada la Guerra Civil s'exilià a França. Segons un conjunt de cartes i postals escrites per Joaquim Mir a la família, sabem que fou internat al Camp de Saint Cyprien¹⁴. La primera postal data del 24 de maig del 1939, on dona les gràcies als seus germans per: *«lo que habéis hecho durante la operación del peque, que habeis sabido cubrir mi baja existencial»*. Tanmateix, informa que ja li havia estat donada l'alta de l'Hospital. La següent carta data del 16 de juny del 1939, la qual es dirigeix al seu germà dient: *«el motivo de esta es para decirte que voy siguiendo mejorando de la herida. Esta foto, es del pueblo –Le Grau-du-Roi– que he estado hospitalizado hasta hace pocos días, que he sido trasladado al Campo de Concentración de Saint Cyprien»*. En aquesta carta també convida al seu germà a cuidar del «peque» i li demana finalment, que se li doni notificació del sr. Amadeo, sr. Llopis i de la sra. Amparo.

La següent postal datada del 9 de novembre del 1939, des del Camp de Saint Cyprien, li envia al seu germà Antonio un record en format d'imatge, on apareix ell i un altre pres.

El 22 d'abril de 1940 escriurà una nova postal –conservada–, adreçada altre cop als seus germans, on els hi diu: *«os mando este modesto recuerdo de mi brevísima estancia en esta simpática villa –Sainte-Livrade-sur-Lot–, verdadera maravilla, que coronó el final de mi viaje. Sin más y con recuerdos, por todos recibiréis muchos besos para la pequeña, a la vez que recibiréis un fuerte abrazo de vuestro hermano»*. Després d'aquesta postal, Mir escriurà la darrera carta –conservada– de quatre pàgines a la seva família, on els hi demana contestació de les anteriors cartes i els hi sol·licita un seguit de peces de vestir.

Després d'aquesta, no tenim més detalls del seu destí. Sabem que fou empresonat a Angulema i deportat posteriorment a Mauthausen l'agost del 1940, amb el número de presoner 3951. Com ens ha succeït amb Josep Ferrer, per les

dates i documentació que tenim, és possible que Joaquim Mir també anés al conegut tren; «*Convoy de los 927*», ja que abans de ser deportat a Mauthausen, estigué empresonat a Angulema i el 24 d'agost arribà al camp –el mateix dia que arribà el tren, procedent d'Angulema–. Acabarà essent assassinat el 25 de setembre del 1941, al Castell de Hartheim (Gusen), a l'edat de 35 anys.

AQUÍ VISQUÉ
C/ SANT RAMON, Núm. 16
JULI PEY TORRENTS
NASCUT 29/07/1905
DEPORTAT 08/08/1941
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 03/11/1941
MAUTHAUSEN

JULI PEY, fou empresonat a RSHA / FS-141 (Vesoul, França) amb el número de pres: 8546. Deportat el 8 d'agost del 1941 a Mauthausen, amb el número de pres 4185¹⁵. Assassinat a l'edat de 36 anys.

AQUÍ VISQUÉ
C/ FRAY LUIS DE LEON, Núm. 61
CAMIL QUINTANA BASSAS
NASCUT 14/11/1906
DEPORTAT 06/08/1940
MAUTHAUSEN
ASSESSINAT 22/09/1941
GUSEN

CAMIL QUINTANA, fou empresonat a l'Stalag VII-A (Moosburg, dins l'estat federal de Baviera), amb el número de pres 40689. Deportat el 6 d'agost del 1940 a Mauthausen, amb el número de pres: 3481. No tenim és informació d'aquest mataroní, que serà assassinat a Gusen el setembre del 1941, amb 35 anys.

AQUÍ VISQUÉ
C/ SANT BENET, Núm. 37
ELIES SORIANO GONZÁLEZ
NASCUT 31/05/1914
DEPORTAT 03/03/1941
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 19/11/1941
GUSEN

ELIES SORIANO, de professió tintorer, va anar a viure al carrer Amadeu Vives de Mataró, número 13 al primer pis. Fou cridat a la lleva de l'any 1936, amb 22 anys a la secció de Marina¹⁶. Empresonat a l'Stalag X-B (Sandbostel, dins l'estat federal de la Baixa Saxònia, Alemanya) amb el número de pres 82887. Deportat el 3 de març del 1941 a Mauthausen, amb el número de pres: 3722¹⁷. Segons el llibre de la Margarida Colomer (2013), la família d'Elies Soriano explica que que ell va marxar a l'exili i que va estar al camp de concentració d'Argelers. Quan va començar la II Guerra Mundial va anar de voluntari a construir trinxeres; fou fet presoner per la Gestapo i el portaren al camp de concentració de Mauthausen. Assassinat el novembre del 1941 a l'edat de 27 anys.

AQUÍ VISQUÉ
C/SANT AGUSTÍ, Núm. 5
FRANCESC VERDALET GUARDIOLA
NASCUT 26/07/1914
DEPORTAT 27/01/1941
MAUTHAUSEN
ASSASSINAT 17/10/1941
GUSEN

FRANCESC VERDALET va néixer a Blanes el juliol de 1914. Amb només 4 anys, la seva família i ell es traslladaren a viure a Mataró, per motius laborals del seu pare. Era el cinquè fill de; Josep Verdalet i Ramona Guardiola. Els fills grans entraren a treballar a la fàbrica de Can Marfà. En Francesc, un cop deixà l'escola, entrà a treballar a la fàbrica tèxtil de Can Gassol, fins que el daltabaix de la guerra el portà al front, a l'exili i finalment a la mort.

Des de ben jove i durant el període de la II República, entrà en contacte amb joves socialistes de la ciutat, es va integrar a les Joventuts Socialistes i al cap de poc a la Federació Catalana del PSOE. El juliol del 1933, participà en el congrés d'unificació de la Unió Socialista de Catalunya (USC) i la Federació Catalana del PSOE. Finalment, passà a militar al nou partit Unió Socialista de Catalunya, el qual tenia més sensibilitat per la qüestió nacional catalana. Tanmateix, també participà en tot el procés d'unificació de la USC, Fed. Cat del PSOE, el Partit Català Proletari i el Partit Comunista de Catalunya, que va culminar el 23 de juliol de 1936, en la fundació del PSUC¹⁸.

A l'inici de la Guerra Civil, Verdalet restarà els primers mesos a Mataró, a l'oficina de reclutament. A finals del 1936 marxà amb el seu germà Lluís cap al front, on seguirà de primera mà la batalla de Madrid. Posteriorment, es traslladarà al front d'Aragó. Al final de la guerra i camí de l'exili, passaren per Mataró per acomiadar-se de la família. A principis de 1939, Francesc, Lluís i Maria –amb el seu fill Domingo de 10 anys– (tots tres germans) van passar la frontera a peu camí de l'exili. Foren internats al camp d'Argelers –en plena estació d'hivern, amb tot el comporta–. En Lluís i la Maria pogueren sortir del camp, se'ls oferí realitzar una feina concreta. La tasca que van haver d'emprendre fou la de fer unes fundes per unes cadires de Lluís XV, en una casa benestant. En Francesc, decidí no sortir i quedar-se al costat dels seus companys de lluita. El 20 de desembre de 1939, a David Puente –amic de Francesc Verdalet– li va tocar per sorteig formar part d'una Companyia de Treballadors Estrangers (CTE). Verdalet, per no deixar sol al seu amic, hi ingressà voluntàriament. Per la tarda ja van dormir al camp nº 2 de Saint Cyprien, on s'organitzaven les companyies, essent destinats al 109. El dia 22 del mateix mes, sortiren del camp en direcció desconeguda, arribant el dia 24 a les 4 de la matinada en el poble de Frankaltrof (Alsàcia) on van romandre fins el mes d'abril de 1940, on gràcies a la col·laboració dels soldats francesos, van poder minimitzar la fam i els 32º sota zero que feia en aquella regió. L'abril de 1940, van ser traslladats a les proximitats de Folquemomnt (Sarre). El mes de maig, arribà una ordre perquè la companyia fos traslladada al Departament de Lot, però el responsable de la companyia desobeint l'ordre, no ho va permetre; l'avenç dels alemanys ja era un fet. El 14 de juny de 1940, després de ser bombardejats per l'aviació alemanya, els portaren a Delle (Departament de Belfort). Davant d'aquesta situació, el comandament francès va desaparèixer i deixà la comanyia abandonada a la seva sort. Travessen la frontera suïssa, però són retornats a territori francès, detinguts per l'exèrcit alemany i portats a l'altra banda del Pont Internacional (els dies 17, 18 i 19 de juny). El dia 20, quan els agents de la Gestapo francesa els comunicaren que tots els estrangers havien de concentrar-se en diferents llocs, per ésser classificats per nacionalitats, a ells els destinaren a uns barracons que custodiaven soldats francesos. Es presentà a la seva barraca un motorista vestit de verd, el qual els

portà a la conclusió que era alemany. Més tard arribà una companyia motorista que els obligà a sortir dels barracons. A continuació, David Puente afirma a la carta: *«Fuimos conducidos a las afueras de la ciudad, y todos pensabamos, que nuestros minutos estaban contados. Casi llegamos al convencimiento de que nos iban a fusilar, cuando nos vimos en un campo ruso formando pendiente y rodeados por todas partes de coches con ametralladoras que enfilaban sus cañones hacia nosotros. Francisco y yo nos miramos atentamente confundiéndonos en un abrazo y (para que negarlo) nuestros ojos se inundaron de lágrimas, lágrimas de rabiado tener que morir tan cobardemente»*.

En David i En Francesc foren traslladats el 17 de gener de 1941 a l'Stallag XI-D, on hi van romandre 10 dies. Allà, els hi tallaren el cabell, els hi treieren tota la indumentària i els interrogaren.

El 27 de gener de 1941, després de dos dies de viatge en vagonets hermèticament tancats, arribaren al camp d'extermini de Mauthausen. Un cop els van fer baixar dels vagonets, foren durament golpejats pels soldats, i molts d'ells foren assassinats. Allà, un soldat nazi els hi digué: *«españoles, esto no es España... Aquí es un campo de concentración, de aquí no sale nadie, aquí se entra por la puerta y se sale por la chimenea. Así pues, mientras vivais, el régimen del campo es el siguiente: disciplina (orden), limpieza y rapidez. El que no cumpla el vergajo le hará entrar en razón!»*. Estigueren 15 dies sense sortir a treballar, després els posaren a treure neu i el dia 21 de febrer, estigueren a punt de morir gelats. De la barraca 15 van ser traslladats a la 17. En Francesc fou traslladat a la carretera nº 2 sota condicions infrahumanes, a 27º sota zero, on va haver de veure centenars de cossos assassinats i traslladats. Serà traslladat a la infermeria de Gusen on serà hospitalitzat, degut al seu estat de salut. David Puente el visitava quasi bé cada dia, li portava queviures i li feia costat, fins que el 28 d'octubre del 1941 pel matí, quan ell l'anà a visitar com de costum, al apropar-se a la porta de la barraca de l'hospital, el porter se li apropà amb ulls de compasió, el qual li posà les mans a l'espatlla i li digué en alemany: «el teu germà ha mort». David, un cop s'assebentà del succeït, anà a preguntar i li comunicaren que el divendres 27 a les dues de la tarda li havien injectat al cor petroli. El soldat de les SS li digué que estava tuberculós, però que en realitat només tenia els símptomes. Aquest fet causà una greu preocupació i depressió en David, que el portà a apimar-se i decaure. A la carta demana disculpes a la família per no haver pogut evitar-ho¹⁹. Verdalet fou assassinat amb 27 anys a Gusen.

AQUÍ VISQUÉ
C/ ENRIC PRAT DE LA RIBA, Núm. 15
NIABEL BELIS MIRALLES
NASCUT 22/02/1907
DEPORTAT 1941
DACHAU
ALLIBERAT
13/04/1945

NIABEL BELIS, de professió serraller, fou cridat a la lleva de l'any 1936, amb 29 anys on desenvolupà tasques a la secció d'enginyers²⁰. Va ser detingut per la policia francesa, la que estava al servei del govern de Vichy del mariscal Pétain i Pierre Laval, el mes de novembre de 1940, després d'haver pogut travessar la ratlla de demarcació al poble de Chabris, del departament del Cher, entre la zona ocupada i l'anomenada lliure de França. Amb ell detingueren també a Joan Peiró Belis. La policia francesa de l'anomenada zona lliure els lliurà ràpidament als alemanys de la zona ocupada, els quals els traslladaren a la ciutat de Blois, on els tancaren a la presó. Hi van romandre prop d'un mes. Després els portaren a Alemanya, a la presó de Trier²¹. Fou deportat l'any 1941 al Camp de Concentració de Dachau. Un cop alliberat del camp –finalitzada la II Guerra Mundial– es traslladà a París amb la salut molt deteriorada, on morirà poc després.

AQUÍ VISQUÉ
JOAN PEIRÓ BELIS
C/ DEL RIEROT, Núm. 21
NASCUT 18/02/1887
DETINGUT A FRANÇA
NOVEMBRE 1940
ASSASSINAT 24/07/1942
PATERNA (PAÍS VALENCIÀ)

JOAN PEIRÓ, nascut a Barcelona el 1887, va començar a treballar de nen en un forn de la indústria del vidre i no va aprendre a escriure fins als 22 anys, ja casat. El 1907 va contreure matrimoni amb Mercè Olives, obrera tèxtil, que sempre va donar suport a l'activitat sindical del seu marit. Tingué els següents fills: Llibert, Josep, Joan, Juli –el qual morí amb només dos anys–, l'Aurora, l'Aurèlia, la Mercè i la Guillermina.

Peiró va ser el reorganitzador principal de la Federació Espanyola de Vidriers i Cristallers el 1915, i dirigent de la Federació Local de Sindicats de Badalona, on llavors treballava i residia. Va dirigir els òrgans de premsa de les dues organitzacions: *El Vidrio* (1917-1920) i *La Colmena Obrera* (1915-1920). Després d'haver estat empresonat entre desembre de 1920 i novembre de 1921, es va fer càrrec de la secretaria del comitè nacional de la CNT entre el febrer i desembre de 1922. Llavors vivia al barri de Sants, a Barcelona. A l'agost del 1922 es va traslladar a Mataró, on ja treballava a l'empresa que aviat seria coneguda com la Cooperativa del Forn del Vidre²².

Immediatament després de la rebel·lió militar del 18 de juliol de 1936, Peiró va formar part, com a vicepresident, del Comitè Local Antifeixista de Mataró. En aquestes mateixes dates va escriure un conjunt d'articles al diari *Llibertat*, recollits després en un llibre titulat *Perill a la reraguarda*, on denunciava la violència cega i indiscriminada que practicaven impunement grups d'incontrolats que deshonoraven la revolució.

Durant la guerra civil va ser nomenat ministre d'Indústria en representació de la CNT en el govern de Largo Caballero (novembre de 1936), al costat de Frederica Montseny, Joan Garcia Oliver i Juan López. Després dels Fets de Maig de 1937, es va responsabilitzar del diari de la Confederació Regional 'Catalunya' i el 1938 va ser comissari general d'Energia Elèctrica. Acabada la guerra, es va exiliar a França on es va incorporar a la Junta d'Auxili als Republicans Espanyols (JARE).

L'any 1940, la policia francesa el va detenir i el lliurà a la Gestapo que, finalment, el van entregar a les autoritats espanyoles. Empresonat a València, va ser executat a Paterna el 24 de juliol de 1942, després d'un judici sumari i de negar-se a acceptar les ofertes de col·laboració amb els sindicats verticals del règim franquista²³.

**AQUÍ VISQUÉ
PEDRO GUILLEUME REIXACH
C/MURALLA DE SANT LLORENÇ, Núm.6
NASCUT 12/06/1913
DEPORTAT 26/04/1941
MAUTHAUSEN
ALLIBERAT
05/05/1945**

Fill i nét de jornalers, **PEDRO GUILLEUME** fou empresonat a l'Stalag XI-A (Altengrabow, dins l'estat federal de Saxònia-Anhalt, Alemanya). Serà deportat el 26 d'abril del 1941 a Mauthausen, amb el número de pres; 4694²⁴. Serà alliberat el 5 de maig del 1945, en el moment que els soldats estatunidencs alliberaren el camp. Els espanyols presoners en el camp, els reberen amb una pancarta gegant, on hi deia: «*Los españoles antifascistas saludan a las fuerzas liberadoras*».

**AQUÍ VISQUÉ
JOSEP GUASCH I PONS
C/CAMÍ FONDO, Núm. 20
NASCUT 19/08/1904
DEPORTAT 19/01/1944
BUCHENWALD**

Fill de sastre de professió i net de «medieros»²⁵, **JOSEP GUASCH** fou empresonat a Compiègne el 17 de gener del 1944, i deportat dos dies després (19/01/1944) al camp de concentració de Buchenwald, amb el número de pres; 40745²⁶. Malauradament, no tenim informació ni documentació del seu destí final.

CONCLUSIÓ I AGRAÏMENTS

En conclusió, podem afirmar que aquesta investigació i recerca aporta més informació de la ja existent, per conèixer una mica millor qui eren els mataronins que van ésser assassinats o deportats a camps nazis. D'altra banda, hem ampliat la llista, de 10 a 14 mataronins. Tanmateix, hem intentat cercar informació - no sempre amb èxit - d'aquests mataronins, per tal d'ampliar la seva biografia i trajectòria. Mitjançant aquesta investigació i el procés que estem seguint per col·locar a la nostra ciutat les *stolpersteine*, pretenem dignificar i recordar la figura de tots aquests mataronins, amb l'objectiu que mai restin en l'oblit. Unes persones, que lluitaren per uns ideals ben fermes: la llibertat, la igualtat i la justícia social. No obstant, els règims feixistes de Franco i Hitler els condemnaren a mort, pel simple fet de pensar i lluitar per uns principis democràtics.

Finalment, volem agrair en primer lloc, a tots els familiars que ens han ajudat i assessorat al llarg d'aquesta investigació, tot aportant fonts primàries i documentació diversa. En segon lloc, agrair també a l'Arxiu Comarcal del Maresme –en especial a la Georgina Sànchez– les facilitats que ens han aportat a l'hora de cercar documentació. Agrair també, l'ajuda i facilitats de l'arxivera dels Jutjats de Mataró, la senyora Davinia Broto. Volem agrair-li també, a la Maria Salicrú-Maltas l'esforç i ajuda que ens ha dedicat al llarg d'aquest projecte, amb les seves aportacions, correccions i assessorament. Volem donar les gràcies també, al Grup de Recerca de la Memòria Història de Mataró la seva confiança, en especial l'esforç i dedicació de la Laura Barcojo. També fer extensiu l'agraïment, als membres de la Comissió Ciutadana en Homenatge a Joan Peiró i Belis, en els

75 anys del seu afusellament. I ja per acabar, donar les gràcies a Jordi López per la seva col·laboració gràfica. Sense l'aportació i col·laboració de cada un d'ells/es, aquesta investigació i homenatge no haguessin estat possibles.

En record a totes aquelles persones que lluitaren i defensaren la llibertat, la igualtat i la justícia social, i que foren assassinades pels règims feixistes. No us oblidem.

PLÀNOL STOLPERSTEINES

Mapa de les 14 Stolpersteine de Mataró. Disseny: Jordi Lopez Vila.

IMATGES

Ramon Aniento.
Imatge cedida per la família

14

MINISTRE DES ANCIENS COMBATTANTS
ET VICTIMES DE GUERRE

Direction du Contentieux, de
l'Etat-Civil et des Recherches
Fichiers à l'Etat-Civil "Disparités"

PARIS, le 16 NOV 1950
83 Avenue Foch (XVIe)

AVIS OFFICIEL DE DECES N° 79.200

Le Directeur du Contentieux, de l'Etat-Civil et des
Recherches certifie, d'après les documents figurant au
dossier n° 79.200 du Bureau des Fichiers et de l'Etat-Civil
"Disparités" que :

NOM : **QUINTANA - RAMOS**
Prénoms : **Cecilia**
né le : **10 novembre 1906** à **Matera (BASILICATA)**
est décédée le : **28 Septembre 1942** à **GUEN (Autriche)**

Pour le Directeur du Contentieux,
de l'Etat-Civil et des Recherches,
Le Chef du Bureau des Fichiers et
de l'Etat-Civil "Disparités"

Adresse de la Cecilia :
Madame **MARIA Teresa**
Jean Via N°26
Turin
(BASILICATA)

Avís oficial de defunció.
Ministere des Anciens Combattants
et Victimes de Guerre.
16 de novembre de 1950.

Joaquim Mir –el de l'esquerra– l'any 1939. Imatge cedida per la família.

Le desapareció el apetito, todo le repugnaba, la debilidad se apoderó de él y un día tuvimos que subirlo en hombros la escalera; a consecuencia de aquello tuvo que hospitalizarse, yo iba todas las mañanas a verle ayudándole (como era mi deber) en cuanto podía. A los 8 días había mejorado de una manera considerable, estaba más gordo, daba ya gusto de verle, un día me dijo "David" dentro de dos días bajare hacerte compañía ya me siento bien del todo, hicimos el proyecto de regalarle una cajita de madera construída por el secretario, que se había portado bien con nosotros. Esto sucedió el martes día 24 de Octubre de 1941 y el día 28 por la mañana cuando iba a llevarle como de costumbre, la sopa y el trocito de salchichón, al acercarme a la puerta de la barraca que hacia las veces de hospital, vi que el portero me miraba con ojos de compasión y al aproximarme a él me puso la mano en el hombro y me dijo, en alemán "tu hermano ha muerto". Me quede de piedra, y no pasaba a creerle, ya que el día anterior lo había visto tan alegre y animoso! fui a informarme de la realidad al médico preso que asistía a los prisioneros y me dijo que el día 27 Viernes a las 2 de la tarde le habían puesto la inyección de petróleo directa al corazón, porque el médico alemán (¿ había dicho que estaba tuberculoso, yo le pedí detalles sobre el particular, y me conté lo que en realidad tenía síntomas de tuberculosis, pero que con un régimen adecuado era cuestión de poco tiempo el poderse curar, pero aquellos médicos le les importaba la vida de miles y miles que mueren todos los días fcomo les iba a interesar que muriese o viviese uno más?

Puedeis creerme, queridos amigos, que la muerte de Francisco estuvo a punto de causar la mia tambien, estuve por espacio de 5 días casi sin comer nada, lloraba como un niño (no averguenza el decirlo) no encontraba ni sosiego en ninguna parte. Un camarada que sentia mi dolor trataba de consolarme y sin embargo no podia impedir que las lagrimas brotasen tambien de sus ojos, "no te apures me decía, ya llegar el momento en que podras vengar su muerte, como la de tantos otros que han sido asesinados, yo me sentia solo, desahogado, en el mundo perdido todo, el hermano, el amigo, el maestro: su carácter y su presencia de espíritu han quedado grabados en mi alma de un modo imperecedero. Un amigo así no me volviera a encontrar jamás. Me queda el recuerdo, que se dura toda la vida, que mi amistad ha sido la causa de su muerte.

Rido mil perdones a esa madre que parió un hijo tan excelso, y a la cual me siento obligado por toda la vida, en cuanto soy y poseo.

Francisco ha muerto! pero su nombre vivirá entre nosotros como algo que no se borrará nunca, su muerte nos ha enseñado muchas cosas, y nos marca la pauta a seguir en cuanto la ocasión se presente.

Cuando agenos estan a esto, esos señores que posponen sus intereses particulares a los de la colectividad sin tener en cuenta los millares de los mejores hijos de nuestro pueblo, caidos victimas del fascismo, mientras ellos han vivido comodamente, presenciando los toros desde la barrera.

Amigos Comas y Luis, pedonax mi falta de expresion, pero en este caso huelgan las frases bonitas, para atender a las de sentido. La sencilla es una cosa que me enseñó Francisco.

Recibid, queridos amigos, la expresion mas sincera de amistad y cariño, de este vuestro incondicional amigo.

David P.

Carta enviada a la familia de Francesc Verdalet, el 7 de novembre de 1945.
Carta escrita per seu amic, David Puente.

NOTES:

1.- Stolpersteine per recordar deportats catalans, Memòria (web de la Generalitat de Catalunya) <http://memoria.gencat.cat/ca/actualitat/activitats/detalls/activitatagenda/Stolpersteine-per-recordar-deportats-catalans-00002>

2.- Web oficial dels stolpersteine <http://www.stolpersteine.eu/>

3.- La deportació dels republicans als camps nazis. Franco neutral?. Memòria Generalitat de Catalunya. <http://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/exposicions/exposicions-virtuals/franco-neutral/la-deportacio-dels-republicans-als-camps-nazis/>

4.- Els deportats sabadellencs als camps nazis. (1940-1945). Dia Internacional en memòria de les víctimes de l'Holocaust. 27 de gener de 2018. Ajuntament de Sabadell, Amical de Mauthausen i Memorial Democràtic. <http://ca.sabadell.cat/Stolpersteine.pdf>

5.- Relat i explicació de la família. Entrevista a la neboda/neta, l'Assumpta Aniento Recasens, el 23/11/2017.

6.- Ministère des Anciens Combattants et Victimes de Guerre, Republique Francaise, 10 de maig de 1950. Avis officiel de deces nº 70.173. <https://reescan.mjjusticia.gob.es/reescanbuscarAviso.action>

7.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.

8.- COLOMER I ROVIRA, MARGARIDA: «La Guerra Civil...». Op. Cit. pàg. 271.

9.- Índex de lleva 23/11/1936. Arxiu Comarcal del Maresme

10.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.

11.- *Supervivencia, testimonio y arte. Españoles en los campos nazis*. Centro Documental de la Memoria Histórica. Ministerio de Cultura. Abril 2010. p.14.

12.- Documentos TV. T18 El Convoy de los 927 - Mauthausen (06-02-05). RTVE. La 2. <https://www.youtube.com/watch?v=0dqMix6nEos>

13.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.

14.- Entrevista a Francesc Cortés, (nebot/net de Joaquim Mir) el 29/01/18.

15.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.

16.- Índex de lleva 23/11/1936. Arxiu Comarcal del Maresme.

17.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.

18.- COMAS, ANNA; Francesc Verdalet. La lluita per la defensa dels seus ideals. Exili i mort a Mauthausen. PSC Mataró; *Guerra i exili de socialistes mataronins*.

19.- Carta enviada a Jaime Comas i Luis Verdalet, el desembre del 1941, per part de David Puente.

20.- Índex de lleva 23/11/1936. Arxiu Comarcal del Maresme.

21.- MANENT, JOAN; *Records d'un sindicalista llibertari català. 1916-1943*. Edicions Catalanes de París 1976 P.168.

22.- BALCELLS, ALBERT; *El consejo de guerra contra el dirigente cenetista catalán Joan Peiró en 1942. Un caso representativo y a la vez singular*. HISPANIA NOVA, Nº.2. Any 2002.

23.- Biografia de Joan Peiró i Belis (1887-1942). 75 anys del seu afusellament Any Peiró. <http://www.cooperadorsdemataro.coop/joanpeiro/biografia/>

24.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.

25.- Partida de naixement, registre civil dels Jutjats de Mataró.

26.- Ministeri de Cultura. Buscador d'espanyols deportats a camps nazis. PARES.